

1. Neskorá moderna - reflexia vybraných diel: Dom kultúry v Banskej Bystrici

Text Kataríny Andrášiovej približuje hodnoty a okolnosti vzniku významného diela Jozefa Chrobáka.

/ Late modern – reflection on selected works: Dom kultúry in Banská Bystrica

Text by Katarína Andrášiová describing the values, era and the origin of an important oeuvre by Jozef Chrobák

Zdroj / Source: <https://www.archinfo.sk/diskusie/blog/diela/neskora-moderna-reflexia-vybranych-diel-dom-kultury-v-banskej-bystrici.html>

Adresa: Námestie slobody 3, Banská Bystrica

Architekt: Jozef Chrobák, Karol Tisončík

Súťaž: 1961

Projekt: 1971 – 1975

Realizácia: 1973 – 1979

Dom kultúry v Banskej Bystrici vznikol ako dominantný objekt nového námestia a kultúrno-spoločenského centra mesta. Myšlienka vytvoriť nové centrum vzišla z riešenia urbanistických vzťahov v území medzi historickým jadrom mesta a novým obytným súborom „Pri stanici“. Kľúčovým motívom, od ktorého sa odvíjala koncepcia celého priestoru, bolo situovanie pamätníka a múzea Slovenského národného povstania. Práce na projekte a príprave realizácie Domu kultúry trvali od ocenenia víťazného súťažného návrhu po spustenie výstavby dlhých dvanásť rokov a následná realizácia prebiehala šesť rokov.

Miesto, na ktorom sa Dom umenia nachádza, bolo ešte začiatkom 20. storočia mimo jadrového územia mesta a malo vo väčšej miere prírodný charakter. Bola to riečna niva s meandrami koryta Hrona. Samotné mesto sa ako uzavretá, kompaktná štruktúra historicky vyvíjalo na území vyvýšenom nad riekou. Jeho prirodzenou hranicou na juhovýchodnom okraji bola rieka a terénny zlom, popri ktorom sa vinula.

Po druhej svetovej vojne mesto začalo narastať v dôsledku výrazného rozvoja priemyslu a s ním spojeného nárastu počtu obyvateľov a potrebovalo ďalšie plochy pre novú výstavbu. Prikročilo sa aj k využitiu územia niekdajšej riečnej nivy. Na širokej rovine, v časti bližšie k železničnej stanici, vyrástol v päťdesiatych rokoch obytný súbor „Pri stanici“ a začalo sa uvažovať o formovaní priestoru medzi historickým mestom, týmto novým obytným súborom a riekou. Dospelo sa k názoru, že v tomto výnimočne položenom priestore bude umiestnený pamätník

/ Address

/ Architects

/ Competition

/ Project / Design

/ Construction

/ Dom kultúry („the Cultural centre“) originated as a dominant on a new public square – cultural centre of the city. The idea of a new centre came from the urban plan for a space between the historical centre and a then-new residential area “Pri stanici” (literally named as a place close to the railway station). Placing the monument and museum for Slovak National Uprising was a key motive. It took 12 years from the initial design to the start of the building construction. The following processes took another 6 years. However, the author held on to the original concept.

Place, where the Dom kultúry is now standing, once was out of the city centre and the character was much more natural in the beginning of the 20th century. It was a river floodplain with meanders of the river Hron. Thus, the city was developing on the hill above the river which acted as a natural border.

After the WW2, the city started to grow as a result of industrial development and increase of the population – new areas for the construction were needed. Area of the river floodplain was developed as well. A new residential area was set up in the 1950s on vast plain close to the railway station. Later the space between historical centre and the mentioned residential area was discussed furthermore. Finally, it was stated that a monument for Slovak National Uprising will be placed in this special area connected with history. In 1958-59 a competition took place – it consisted of

Slovenského národného povstania – historicky spojeného s Banskou Bystricou. V rokoch 1958 – 1959 prebehla súťaž, ktorá mala v dvoch samostatných častiach priniesť návrh na architektonické riešenie pamätníka a návrh urbanistických vzťahov daného územia.

Riešenie si vyžadovalo prístup nielen čisto urbanistický, ktorý by odzrkadlil súdobé trendy, ale aj názor krajinného architekta a cit pre prácu s historickým prostredím. Toto všetko sa stretlo v návrhu profesora Emanuela Hrušku a docenta Milana Kodoňa, ktorému bola priznaná 1. cena. Podstata ich riešenia spočívala vo vytvorení pokojnej mestskej zóny, ktorej jadrom by bol mestský park a naň nadväzujúce nové kultúrno-spoločenské centrum. Autori vychádzali z tvaru terénu a prírodného charakteru miesta. Pamätník a múzeum SNP situovali v západnej časti územia na terénnej terase, vyvýšenej nad okolím 8 metrov. Tým sa stal prirodzenou dominantou územia, vynímajúcou sa nad masívom zelene nového mestského parku. Kultúrno-spoločenské centrum umiestnili vo východnej časti územia – kompozične uzatvára obytný súbor a tvorí prepojenie medzi ním a parkom. Z územia vylúčili automobilovú dopravu, možný bol iba peší pohyb. Hlavnú kompozičnú os vytýčili v smere východ-západ. Takto orientovaná os rešpektuje terénny reliéf a (zregulované) koryto rieky.

V nadväznosti na víťazný urbanistický návrh sa v roku 1961 konala súťaž na riešenie Domu kultúry, ako dominanty navrhnutého kultúrno-spoločenského centra. Prvou cenou bol odmenený návrh architekta Jozefa Chrobáka. Architekt Chrobák sa však intenzívne zaoberal aj riešením celého Námestia slobody, pôvodný návrh E. Hrušku a M. Kodoňa ďalej rozpracovával. V roku 1972 finalizoval hmotovo-priestorovú štúdiu celého námestia. Oproti Domu kultúry navrhol banku a obchody, čím sa odklonil od súťažného návrhu z roku 1959 a oživil priestor mestotvornými aktivitami s viacerými funkciami. Návrh objektu Štátnej banky československej vypracoval v dvoch alternatívach v roku 1976, realizácia projektu prebehla v rokoch 1980 až 1985. Na východnej strane námestia, na osi Pamätníka a múzea SNP, navrhol v spolupráci so sochárom M. Ksandom pomník V. I. Lenina – taktiež vzišiel ako víťazný zo súťaže.

Architekt Chrobák sa pri hmotovom riešení Domu kultúry pridržal pôvodnej urbanistickej koncepcie profesora Hrušku a docenta Kodoňa. Dom kultúry je

two separate parts – architectural design of the monument and urban plan for the area.

Combination of urban design, contemporary tendencies, landscape view and ability to work within historical environment, was needed. It was all met in the design by professor Emanuel Hruška and associate professor Milan Kodoň, evaluated as no. 1 in the competition. The main idea was to create quiet zone with natural core – a park, connected to new cultural-communal centre. The design was based on the terrain and on the natural character of the place. Monument and museum were situated in the western part on the terrain terrace (plus 8 meters) which made it a clear dominant raised on the greenery of a new city park. Cultural and communal centre was situated in the eastern part – it encloses the composition of a residential area and forms spatial connection. Cars were removed, only pedestrians were kept. Main compositional axis leads from east to west, it respects the terrain and (artificially regulated) river bed.

The first competition was followed by another in 1961. The aim was to get the best design for Dom kultúry (“cultural centre”). Design by architect Jozef Chrobák was evaluated as the best. However, this design was highly concerned with the building’s surroundings formerly created by E. Hruška and M. Kodoň. The study of whole area was completed in 1972, a bank building and shops made out a new part of the urban design compared to 1959 competition design. The bank was designed in two alternatives in 1976 and later constructed in 1980-85. The eastern part is accented by a monument for V.I. Lenin as a product of cooperation with sculptor M. Ksandr in another competition.

When designing Dom kultúry (“cultural centre”), architect Chrobák held on to the urban concept by Hruška and Kodoň. Dom kultúry is shaped as a simple horizontal

tvarovaný ako jednoduchá horizontálna hmota vo väzbe na susedný objekt hotela s vertikálnou ubytovacej časti. Autor charakterizoval Dom kultúry ako „átriový monoblok“ – reagoval tým na danosti vymedzeného územia, na priestor budúceho námestia a do kompaktného tvaru usporiadal komplikované prevádzkové vzťahy. Objekt obsahuje niekoľko hlavných prevádzkových celkov a priestorov: estrádnú sálu (787 návštevníckych miest), komorné divadlo (297), kaviareň s reštauráciou (232), veľkú poslucháreň (157), kino (445) a bábkové divadlo (145). Okrem nich sú tu klubovne, priestory pre záujmové krúžky, ateliéry, herne, knižnica s čítárňou, priestory pre technický kabinet, zariadenia pre deti. Celková kapacita objektu, vrátane možného stolovania vo foyeri je 2 941 návštevníckych miest.

... Von z hlavného objektu sú umiestnené niektoré komunikačné prvky (schodiská, rampy), ktorými sa účelovo aj vizuálne prepája s bezprostredným okolím.

... Spôsob, akým architekt Chrobák prepojil Dom umenia v parteri s okolím, je výnimočným mestotvorným počínom. Nie sú to len rampy, schodiská a vstupy, ktorými návštevník prichádza a vstupuje do budovy. Vnútorne átrium je rozšírením, prienikom priestoru námestia do budovy a pás námestia popri vstupoch do Domu umenia je upravený ako oddychová zóna so zeleňou a lavičkami. Tieto poloverejné priestory zotierajú striktnú hranicu medzi budovou a námestím. Architekt tu premietol svoje presvedčenie, že „medzi urbanizmom a architektúrou (objektom) neexistuje deliaca čiara“.3...

... Výtvorný cit architekta sa prejavil v precíznom rozvrhnutí pomerov častí budov a v stvárnení ich detailov. Pri Dome kultúry je to napríklad sochársky reliéfne prevedená stena budovy v časti, kde sa nachádza átrium. Za architektonické a umelecké kvality dielo získalo v roku 1979 Cenu Zväzu slovenských architektov (Cena Dušana Jurkoviča).

Dom kultúry bol postavený na zákazku odborov. Bývalý majiteľ OZ KOVO predal budovu v roku 2007 súkromnému majiteľovi. Od roku 2013 je Dom kultúry uzatvorený a chátra, nachádza sa v procese exekúcie. Na Pamiatkový úrad SR bol podaný podnet na jeho vyhlásenie za národnú kultúrnu pamiatku, no nakoľko je budova v exekúcii, konanie nemôže prebiehať. Vrátiť Dom kultúry opäť do užívania obyvateľom Banskej Bystrice i širokého regiónu majú záujem Banskobystrický

volume in connection with nearby hotel with vertical residential part. Author characterized Dom kultúry as a courtyard block – which is a reaction to the given site – a future public square.

The building consists of several services and spaces: hall (787 visitor seats), chamber theatre (297), café and restaurant (232), grand auditorium (157), cinema (445) and a puppet theatre (145). Furthermore, there are lounges, spaces for leisure time activities, studios, playrooms, library with study hall, technical room, equipment for kids. Whole capacity including the dining in the foyer is 2 941 visitors.

... The main structure is connected visually as well as physically via stairs and walkways with the close environment.

... The way how the architect formed connection of the centre with the public square is supreme – he managed to let the public square life flow into the foyer and further. The place is equipped with greenery and benches. These semi-public spaces erase the boundary between the building and the square. Architect stated that there is not a line that could separate Architecture and Urban design.

...The architect's sense for fine arts can be read in the façade structure and details as well. There is an awarded (1979) relief wall in the courtyard section.

Private owner bought the building in 2007, since 2013 it is closed and abandoned. There was a proposal addressed to National bureau on monuments of Slovak republic to enlist the building as a national cultural monument. The process is now stuck because of the execution now. The Banská Bystrica Self-Governing Region and the municipality of Banská Bystrica have signed memorandum on mutual cooperation to acquire and to reconstruct the building.

samosprávny kraj a Mesto Banská Bystrica. Ich zástupcovia už podpísali memorandum o spoločnom postupe, v ktorom deklarujú, že ich cieľom je získať budovu do vlastníctva a zrekonštruovať ju. Dielo neoddeliteľne patrí do organizmu a kultúry mesta. Je súčasťou dlhodobého vývoja dnešného Námestia slobody s príľahlým parkom, udržuje ideovú kontinuitu od prvých názorov a návrhov na priestorové riešenie tohto územia až po súčasnosť. Svojím funkčno-priestorovým rozvrhnutím a nadčasovým moderným prevedením má potenciál spĺňať súčasné požiadavky ako kultúrny, spoločenský a reprezentatívny mestský dom.

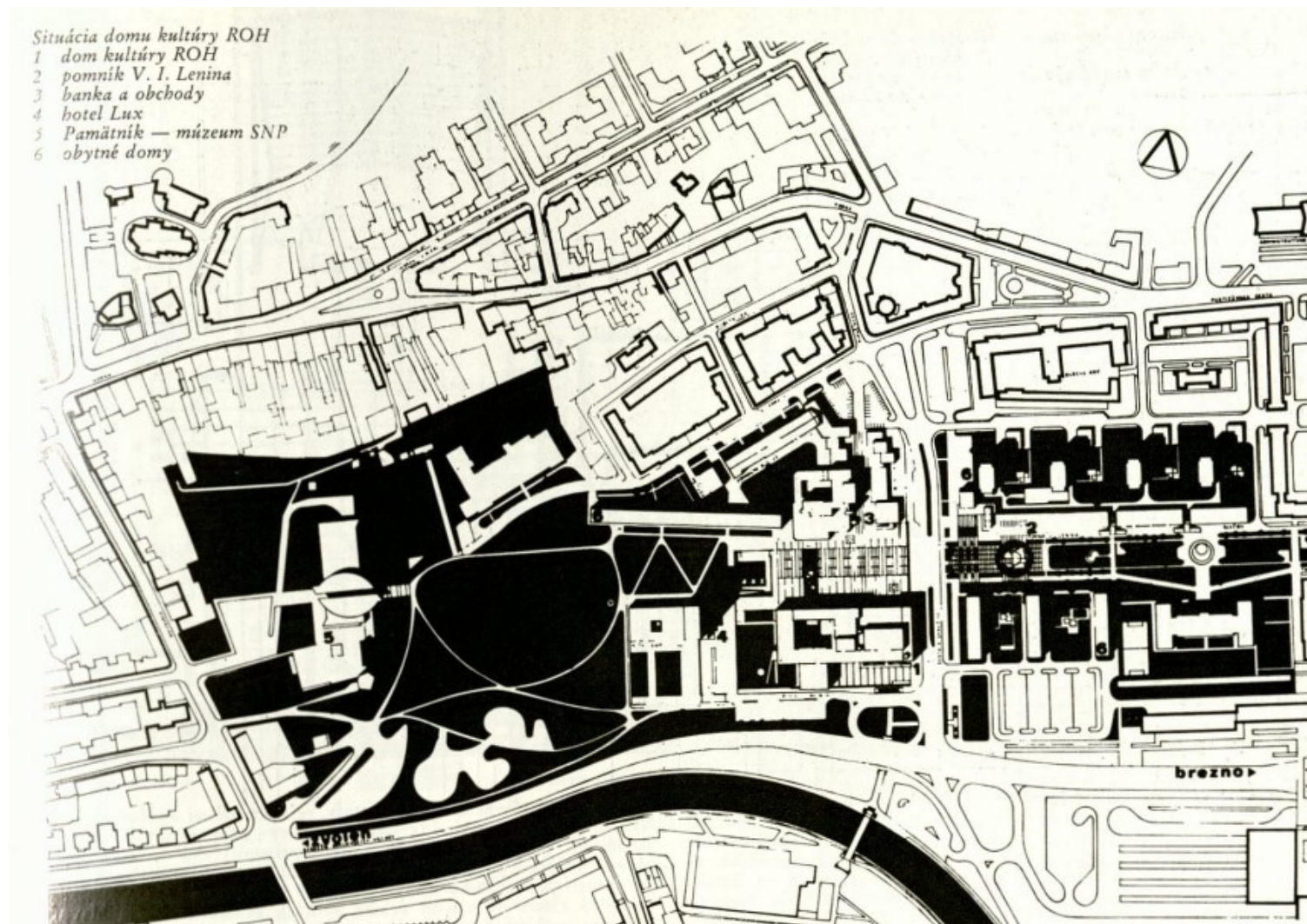
Text je súčasťou výskumnej práce Neskorá moderna – reflexia vybraných diel. Realizáciu podporil z verejných zdrojov formou štipendia Fond na podporu umenia.

The building together with the nearby park is a substantial block of the urban structure, a witness to the evolution of the whole area. Its timeless architectural design has potential to serve contemporary society.

This text is part of the scientific work Late modern – reflection on selected works, supported by Fond na podporu umenia (fund for art support).

Urbanistický návrh E. Hrušku a kol. Zdroj: Projekt 1959, č. 8 – 9, s. 112 / Urban plan by E. Hruška and allies, Source: magazine Projekt 1959

Situácia Domu kultúry, návrh Jozefa Chrobáka (z roku 1972). Zdroj: Projekt 1976, č. 3, s. 39

/ Site plan for Dom kultúry („cultural centre“) by Jozef Chrobák (1972), Source: magazine Projekt 1976

Foto: ARCHINFO z archívu Jozefa Chrobáka / [photo from Jozef Chrobák archive](#)

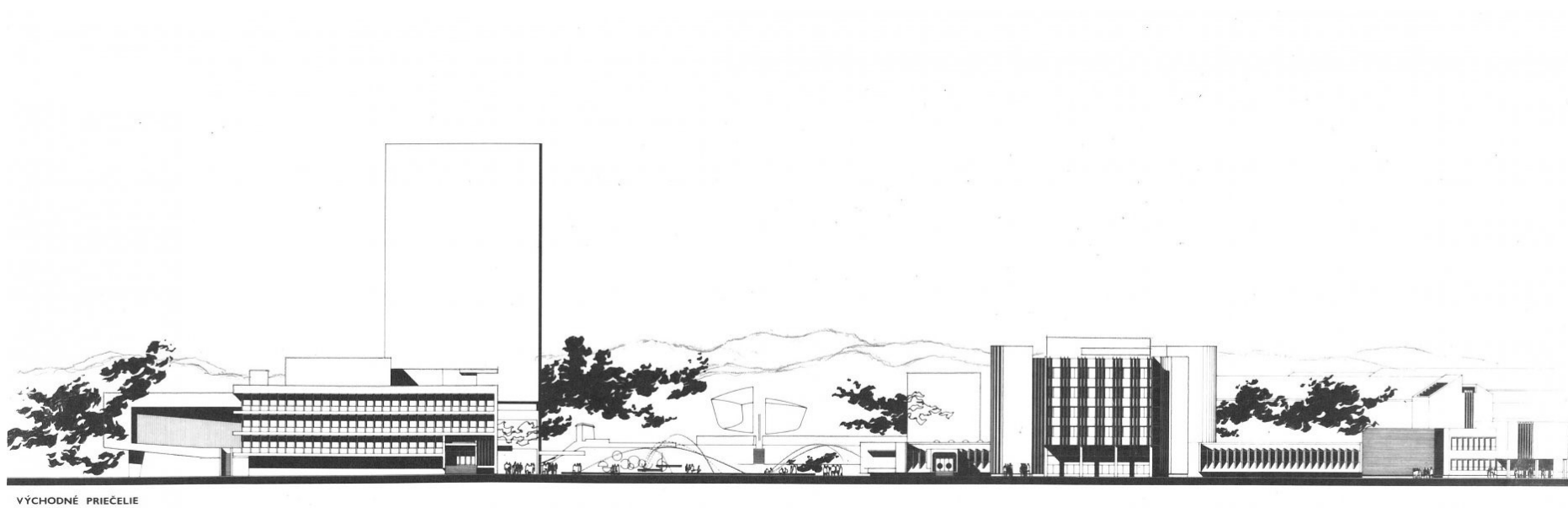

Foto: ARCHINFO z archívu Jozefa Chrobáka / [photo from Jozef Chrobák archive](#)

2. Dom kultúry („the Cultural centre“)

Zdroj / Source: <https://www.komarch.sk/dielo/53-dom-kultury-roh-banska-bystrica>

rok vzniku

1961

rok realizácie

1979

Autori

Ing. arch. Jozef Chrobák

O diele

Dom kultúry koncepčne vznikol ako súťažný návrh pod pôvodným názvom vŕeodborový klub RH, ktorý v roku 1961 získal v celoštátnej anonymnej súťaži najvyššie ocenenie. Je situovaný v exponovanom priestore medzi historickým jadrom Banskej Bystrice a obytnou zástavbou Pred stanicou z 50-tych rokov (M. Kusý). Tam na kompozičnej ose gradujúcej Pamätník-múzeum SNP (D. Kuzma. 1964-1969) vzniká postupne od 60-tych rokov v jeho predpolí podľa princípov E. Hrušku (urbanistická súťaž 1959) kultúrno-spoločenské centrum, Námestie slobody na ktoré sa vstupmi, átriom a rozľahlými foyermi orientuje aj Dom kultúry. Na severnej strane námestia drobnejšou mierkou banky a navrhovaných polyfunkčných hmôt (štúdia autora, 1972) vrastá priestor do staršej mestskej štruktúry. Horizontálna hmota átriového monobloku Domu kultúry s vysunutou konzolou kina a vertikálna doska susedného hotel Lux (d. Boháč, 1967) reagujú na tieto širšie vzťahy čistými jednoznačnými formami. Základnou myšlienkou architektonickej koncepcie je prevádzková a priestorová variabilita. Všetky hlavné spoločenské priestory – viacúčelová sála, reštaurácia a kaviareň, komorné divadlo, foyery, posluchárne, bohato dimenzovaným foyerom viacerými spôsobmi prepájať a nadväzovať kontakt s exteriérom námestia a s panorámou mesta. Foyery sú prevádzkovým a priestorovo-kompozičným kĺbom dispozície, v ktorom sú preto komponované aj výtvarné akcenty – diela viacerých významných výtvarných umelcov. Dom kultúry má ešte z átria prístupné kino a poskytuje priestory aj pre rôzne záujmové činnosti: ateliéry, klubovne, bábkové divadlo, zariadenia pre deti a pod. „Od vzniku architektonického zámeru (1961) po dokončenie diela uplynulo ... takmer 20 rokov (!). Architektúra však využíva klasické a jednoduché princípy, ktoré aj po takom dlhom čase nestratili svoje pozitívne hodnoty ... pôsobi dôstojným a vyváženým

/ year of design

/ construction finished

/ Authors

/ About the design

/ The building concept was created as a competition design no. 1 in state anonymous competition in 1961. It is placed in exposed space between the historical centre of Banská Bystrica and residential area “Pred stanicou” (literally in front of the railway station) built in the 1950’s (author M. Kusý). There is a compositional axis culminating in The Slovak National Uprising Museum (author D. Kuzma 1964-1969). In the area designed in the 1960’s by architect E. Hruška, a new cultural-communal centre – Námestie slobody – emerges. Dom kultúry (the Cultural centre) turns to the square through entrances, atrium / courtyard and spacious foyers. On the northern side, the space is defined by smaller bank building and designed mixed-use structures (author’s study design from 1972). Horizontal volume of the Cultural centre with protruding cinema and verticality of nearby hotel Lux (author D. Boháč 1967) react to the environment through pure simple forms. Organizational and spatial variability is the main architectural idea. All communal spaces (multifunctional hall, restaurant and café, chamber theatre, foyers, auditoriums) are designed to communicate with the exterior – square, and with the city panorama. Foyers are some kinds of joint of the structural setup, combined with several art works. In the building, there are spaces such as studios, lounges, equipment for kids. It took 20 years from creation of the design to the termination of the construction. Architecture is mentioned and analysed in the book by T. Zalčík and M. Dulla: Slovak architecture 1976 – 1980.

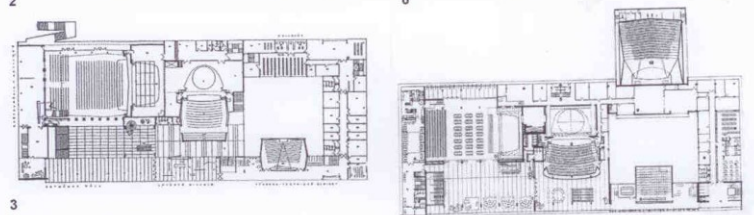
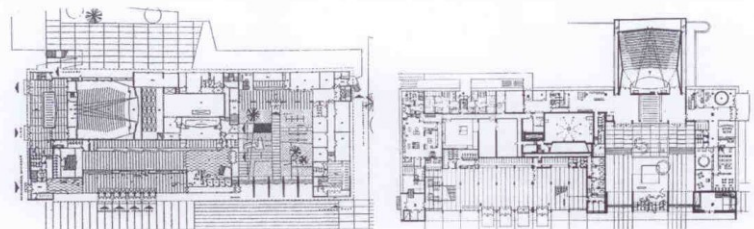
The courtyard is not yet finished completely. After the social and political change in 1989 a new owner did not respect the original design and copyright law and made changes in the interior parts, removed almost all art works (by artists Kompánek,

dojmom. Rovnaký účinok majú aj interiéry, najmä priestranný foyer ...“(T. Zalčík, M. Dulla: Slovenská architektúra 1976-1980, s. 60-31). Treba však dodať, že po úplné dokončenie diela – vrátane kina (1988) – uplynulo takmer 28 rokov (!), hoci napríklad átrium nie je dokončené doteraz. A problémy, potom už v užívaní a v údržbe stavby, pokračovali zvlášť po spoločensko-ekonomických zmenách v roku 1989 – vlastníci stavby prostredníctvom ktorej je dielo zhmotnené (Odborový zväz KOVO) nerešpektoval autorský zákon a bez ohľadu na práva a protesty autora necitlivo zasahoval najmä do interiérov, dával svojvoľne súhlas na hrubé zásahy i nájomcom, poodstraňoval skoro všetky výtvarné diela (Kompánek, Šimerová, Martinček a i.) likvidoval celý svietiaci podhlád vo foyeri a podobne. Od októbra 2007 je novým vlastníkom stavby developerská spol. s r.o. VAV invest Banská Bystrica a autor je s ním t.č. v zložitom rokovaní o podmienkach pripravovaných zmien... Dom kultúry dostal súčasne nový názov: Europa Culture Center.

Šimerová, Martinček and on), whole dropped ceiling with lightning system and so on. Since 2007 the new owner is a development company VAV invest Banská Bystrica.

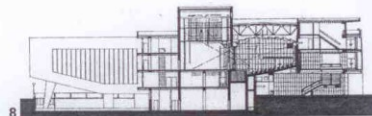
názov diela: Všeodborový klub KOR v Banskej Bystrici (potom Dom kultúry ROH, teraz Europa Culture Center)
 stupne: súťažný návrh (najvyššie ocenený) a úvodný projekt
 autor: Ing. arch. Jozef Chrobák
 spolupráca: Ing. arch. Jozef Pálka, Ing. arch. Karol Tisovčík

Jozef Chrobák 1

súťažný návrh
 1 situácia
 2 prizemie
 3 I. poschodie

projekt
 4 širšie vzťahy
 5 situácia
 6 prizemie
 7 I. poschodie
 8 rez komorným divadlom

názov diela: Všeodborový klub KOR v Banskej Bystrici (potom Dom kultúry ROH, teraz Europa Culture Center)
 stupeň: realizácia
 autor: Ing. arch. Jozef Chrobák
 spolupráca: Ing. arch. Jozef Pálka, Ing. arch. Karol Tisovčík

Jozef Chrobák 2

1 severný pohľad z námestia
 2 model Námestia slobody
 3 vstup do átria a do kina
 4 pohľad z juhovýchodu
 5 detail nárožia

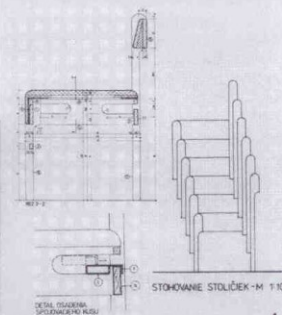
názov diela: Všeodborový klub KOR v Banskej Bystrici (potom Dom kultúry ROH, teraz Europa Culture Center)
 stupeň: realizácia
 autor: Ing. arch. Jozef Chrobák
 spolupráca: Ing. arch. Jozef Pálka, Ing. arch. Karol Tisovčík

Jozef Chrobák 3

1 2

- 1 priehľad do foyeru komorného divadla
- 2 foyer komorného divadla s priehľadom do foyeru viacúčelovej sály
- 3 foyer viacúčelovej sály
- 4 stohovateľná stolička pre viacúčelovú sálu
- 5 stropný podhľad vo viacúčelovej sále

4

3

5